

**Tarımsal Ekonomi ve Politika
Geliştirme Enstitüsü**

Ürün Raporu **FINDIK** 2021

**TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME
ENSTİTÜSÜ
TEPGE**

**Ürün Raporu
FINDIK
2021**

Hazırlayan

**Türkey BARS
Ziraat Yüksek Mühendisi**
Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü Müdürlüğü

TEPGE YAYIN NO: 340

ISBN: 978-605-7599-88-9

**© TEPGE
Her Hakkı Saklıdır.**

AĞUSTOS/2021

İletişim:

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı 06800
Çankaya/ANKARA

Telefon: 0312 287 5833

Faks: 0312 287 5854

Bu rapor TEPGE'nin izni olmadan kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz veya elektronik ortama taşınamaz. Raporun bilimsel ve hukukî sorumluluğu yazara aittir.

Kapak sayfasında kullanılan fotoğraf Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından düzenlenen
“ 2018 yılı Tarım ve İnsan Fotoğraf Yarışması ” na aittir.
(<http://www.tarimormaninsan.com/img/10-tarim-ve-insan-fotograf-yarismasi/genel/400/birincilik-odulu-mehmet-yikilmazsoy.jpg>)

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
2. DÜNYADA DURUM.....	2
2.1. Dünyada Fındık Üretim Alanı, Fındık Verimi ve Fındık Üretimi.....	2
2.2. Dünyada Fındık Dış Ticareti	4
2.3. Dünyada Fındık Tüketimi.....	5
2.4. Dünyada Fındık Fiyatları.....	6
3. TÜRKİYE'DE DURUM.....	7
3.1. Türkiye'de Fındık Üretim Alanı ve Fındık Üretimi	7
3.2. Türkiye'nin Fındık Dış Ticareti.....	8
3.3. Türkiye'nin Fındık Tüketimi	9
3.4. Türkiye'de Fındık Fiyatları	9
3.5. Türkiye'de Destekler	10
4. GENEL DEĞERLENDİRME.....	11
EK TABLOLAR	13
KAYNAKLAR.....	20

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Dünya fındık üretim alanı (bin ha).....	2
Tablo 2. Dünya fındık verimi (kg/da)	3
Tablo 3. Dünya fındık üretimi (bin ton).....	4
Tablo 4. Dünya fındık ithalatı (bin ton)	5
Tablo 5. Dünya fındık ihracatı (bin ton)	5
Tablo 6. Türkiye’de fındık üretim alanı ve üretim miktarı	7
Tablo 7. İller bazında fındık üretim alanı ve üretim miktarı (2020)	7
Tablo 8. Fındık ihracatı ve ithalatı (ton)	8
Tablo 9. Ülkelere göre fındık ihracatı (ton) (2020).....	8
Ek Tablo 1. Yıllar itibarıyla illere göre fındık üretim miktarı	13
Ek Tablo 2. Yıllar itibarıyla illere göre fındık üretim alanı	14
Ek Tablo 3. Yıllar itibarıyla illere göre fındık verimi	16
Ek Tablo 4. Türkiye’nin ülkelere göre fındık (kabuksuz) ihracatı (ton).....	18

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Dünya fındık üretim alanında ülkelerin payı (%)	2
Şekil 2. Dünya fındık verimi (kg/da)	3
Şekil 3. Dünya fındık üretim miktarında ülkelerin payı (%).....	4
Şekil 4. Dünya fındık tüketimi (bin ton, 2020)	6
Şekil 5. Dünya fındık üretici fiyatları (\$/ton, 2021).....	6
Şekil 6. Türkiye’de fındık fiyatları (TL/kg, 2021).....	9

1. GİRİŞ

Dünyada en çok yetiştirilen sert kabuklu meyve türleri ceviz, badem, fındık olup kestane ve antepfıstığı diğer sert kabuklu meyvelerdir. Fındık, ceviz ve bademden sonra dünyada en yaygın yetiştiriciliği yapılan sert kabuklu meyvedir. Türkiye’de ise üretimi yapılan en önemli sert kabuklu meyveler fındık, ceviz, Antep fıstığı ve bademdir. Fındığın kültür çeşitleri; Türkiye, İtalya, İspanya, ABD, Şili, Çin, İran, Yunanistan, Fransa, Azerbaycan, Rusya ve Gürcistan’da yetiştirilmektedir.

Fındık, huşgiller (Betulaceae) familyasından *Corylus* cinsini oluşturan çalı ve ağaç türlerinin adıdır (Anonim, 2015a). Meyvecilik bakımından önemli olan ve ekonomik olarak kültürü yapılan fındık türleri; *corylus avellane* L. (Adi fındık), *Corylus Colurna* L. (Türk fındığı) ve *Corylus Maxima* Mill. (Lambert fındığı) dır (GTB, 2017).

İnsan sağlığı ve beslenmesinde çok önemli bir yere sahip olan fındık, kolesterolü azaltma özelliğinin yanında, %64 bitkisel yağ, %16,5 protein, %14 karbonhidrat, zengin mineralleri (fosfor, demir ve kalsiyum) ve vitaminleri (A, B1, B2, B6, C ve E) içermektedir (Anıl ve ark. 2018). Ayrıca içeriğindeki antioksidan ve fitokimyasal maddelerin, kanser gibi önemli kronik hastalıkları önleme ve tedavisinde büyük önemi vardır (Özer ve Güven, 2008). Yapılan bilimsel çalışmalara göre 100 gr. fındık, insanın günlük protein ihtiyacının %22’sini karşılarken, 634 kaloride enerji vermektedir (ZMO, 2020).

Sert kabuklu meyvelerin geniş ve karmaşık ürün çeşitliliği içermesi sebebiyle gıda alanında önemli bir yeri vardır. Ancak sert kabuklu meyvelerin aflatoksinle kontaminasyonu olasılığı önemli bir tartışma konusudur. Bu bağlamda sert kabuklu meyvelerin saklama, taşıma ve işlemden geçirme esnasında doğru atmosferik koşulların sağlanması ve korunması oldukça önem arz etmektedir (Anonim, 2015b).

Dünya fındık üretiminde lider konumda yer alan Türkiye, 2019 yılı FAO verilerine göre toplam üretimin %69’unu karşılamıştır. Türkiye’yi sırasıyla; İtalya, Azerbaycan ve ABD takip etmektedir. Türkiye dünya fındık ihracatında da %61’lik payla lider konumdadır. Türkiye’yi ihracatta; İtalya, ABD ve Azerbaycan takip etmektedir.

Türkiye’de kültür ırkı fındık yetiştiriciliği ilk olarak Karadeniz Bölgesi’nde başlamış, 1964 yılından sonra fındığa alım garantisi verilmesi, bölgeden yapılan göçler gibi sebeplerden ötürü, önce Batı Karadeniz Bölgesi’nin verimli, taban arazilerinde daha sonra ise diğer bölgelere yayılmıştır (Öztürk ve Arıcı, 2017). Türkiye’de Çiftçi Kayıt Sistemi’ne göre 43 ilde fındık yetiştiriciliği yapılsa da ticari olarak üretimin tamamına yakını Ordu, Samsun, Giresun, Sakarya, Düzce, Trabzon, Zonguldak, Kocaeli, Artvin, Bartın, Kastamonu, Sinop, Gümüşhane, Rize, Bolu ve Tokat illerinde gerçekleştirilmektedir (TMO, 2017).

2. DÜNYADA DURUM

2.1. Dünyada Fındık Üretim Alanı, Fındık Verimi ve Fındık Üretimi

Dünya fındık üretim alanı 2019 yılı itibarıyla 1 milyon ha'dır. Dünya fındık üretiminde önde gelen ülkelerin üretim alanlarına bakıldığında; Türkiye 734 bin ha ile ilk sırada yer alırken, İtalya 79 bin ha ile ikinci, Azerbaycan 43 bin ha ile üçüncü, Şili 24 bin ha ile dördüncü ve ABD ise 20 bin ha ile beşinci sırada yer almaktadır.

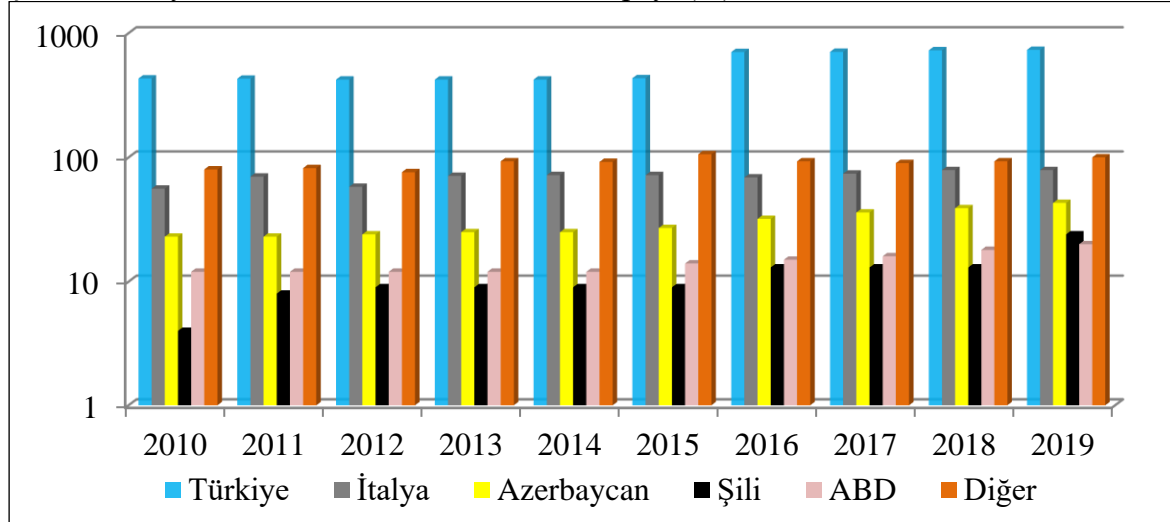
Türkiye'nin sahip olduğu üretim alanı ile en yakın takipçi ülkelerin üretim alanları kıyaslandığında oldukça yüksek üretim alanı farklılığı söz konusu iken, üretim miktarları göz önünde bulundurulduğunda aynı paralellikte bir üretim farklılığı görülmemektedir. Bunun en önemli sebebi verimdeki farklılıktır. ABD, dünya fındık üretiminin üçüncü sırasında yer alan Azerbaycan'ın fındık üretim alanının yarısı kadar fındık üretim alanına sahip olmasına rağmen Azerbaycan'la arasında büyük bir üretim farkı görülmemektedir (Tablo 1- Tablo 3).

Tablo 1. Dünya fındık üretim alanı (bin ha)

Ülkeler	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Türkiye	432	430	423	423	423	434	705	707	728	734
İtalya	56	70	58	71	72	72	69	74	79	79
Azerbaycan	23	23	24	25	25	27	32	36	39	43
Şili	4	8	9	9	9	9	13	13	13	24
ABD	12	12	12	12	12	14	15	16	18	20
Diğer	80	82	76	93	92	106	93	90	93	100
Dünya	607	625	602	633	633	662	927	936	970	1.000

Kaynak: FAO, 2021

Şekil 1. Dünya fındık üretim alanında ülkelerin payı (%)

Kaynak: Tablo 1

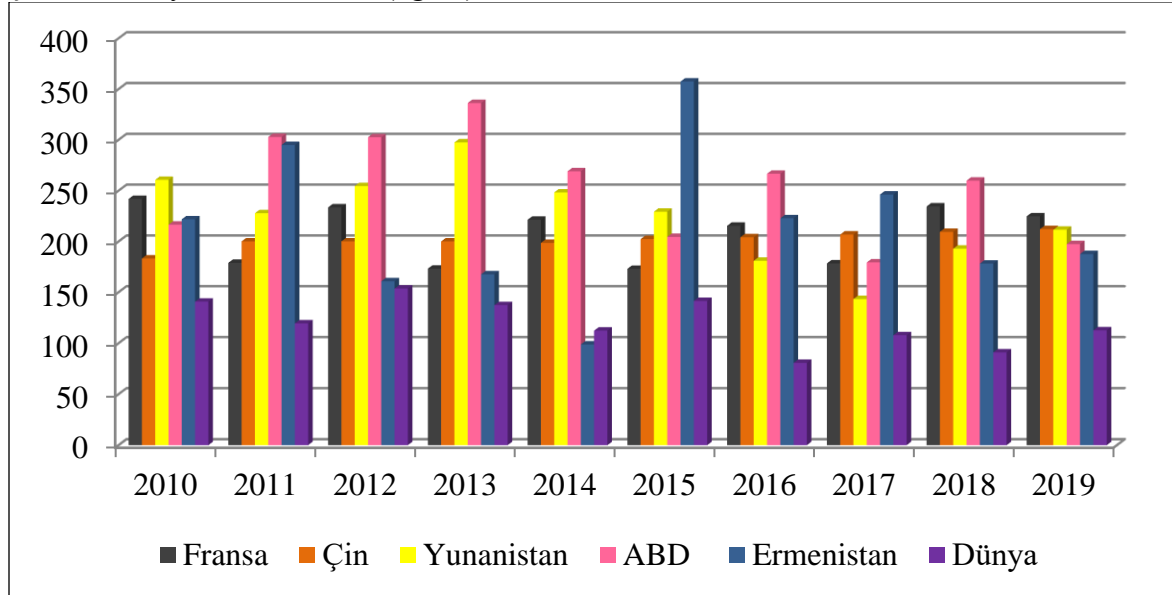
Dünya fındık veriminde 2019 yılında Fransa 225 kg/da ile ilk sırada yer alırken, Çin 212 kg/da ile ikinci, yine Yunanistan 212 kg/da ile üçüncü sırada yer almaktadır. Son beş yılın verim ortalamasına bakıldığında da Ermenistan 238 kg/da ile ilk sırada, ABD 221 kg/da ile ikinci ve Çin 207 kg/da ile üçüncü sıradadır. Türkiye'nin 2019 yılında fındık verimi 106 kg/da ve son beş yılın verim ortalaması ise 96 kg/da'dır (Tablo 2).

Tablo 2. Dünya fındık verimi (kg/da)

Ülkeler	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Fransa	242	179	233	173	221	173	215	178	234	225
Çin	183	200	200	200	199	202	204	207	209	212
Yunanistan	261	228	254	297	248	229	181	143	193	212
ABD	216	303	302	336	269	204	267	179	260	197
Ermenistan	222	295	161	168	99	357	223	246	178	188
Dünya	141	119	154	137	112	141	81	108	91	112

Kaynak: FAO, 2021

Şekil 2. Dünya fındık verimi (kg/da)

Kaynak: Tablo 2

Avrupa’da ve Türkiye’de fındık çalı veya çok gövdeli çalı ağacı olarak yetiştirilirken, ABD’de tek gövdeli ağaç formundaki çeşitleriyle, geniş bahçelerde, ileri teknoloji kullanılarak mekanizasyona dayalı yapılmakta olup, ABD’nin fındık üretimindeki artışı büyük ölçüde verimdeki iyileştirmelerle sağlanmıştır (Kayalak ve Özçelik, 2012).

Türkiye’nin fındık üretiminin sorunlarının başında üretimde yaşanan verim düşüklüğü gelmektedir. Türkiye dışında genişleyen yeni fındık dikim sahalarında yüksek verime sahip bahçeler tesis edilmekte olup, en yakın örneği sınır komşusu Gürcistan’dır. Avrupalı fındık tedarikçisi firmalar Gürcistan’ın bakir ova özelliğine sahip tarım alanlarını 50 yıllığına kiralamak suretiyle verimi yüksek yeni fındık bahçeleri tesis etmektedir. En önemli fındık üretici ve pazarlama şirketlerinden birisi olan bir firma, Şili, Arjantin, Gürcistan, Güney Afrika, Avustralya ve Sırbistan’da fındık üretim çiftliklerine sahip olup, Şili, İtalya ve Türkiye’de fındık işleme kapasitesine sahiptir. Ayrıca bu firma 2014 yılında fındık dikim alanlarının 2020 yılına kadar 1000 hektardan 10.000 hektara çıkarılması için Sırbistan Hükümeti ile de bir anlaşma imzalamıştır (Hüsünüoğlu, 2018).

Dünyada fındık üretimi 2019 yılında 1.1 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Dünya fındık üretiminin ilk sırasında 776 bin ton ile Türkiye yer alırken, 99 bin ton ile İtalya ikinci ve 54 bin ton ile Azerbaycan üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye 2019 yılı itibarıyla dünya fındık üretiminin %69’unu karşılamaktadır. Dünya fındık üretiminin %9’unu İtalya, %5’ini

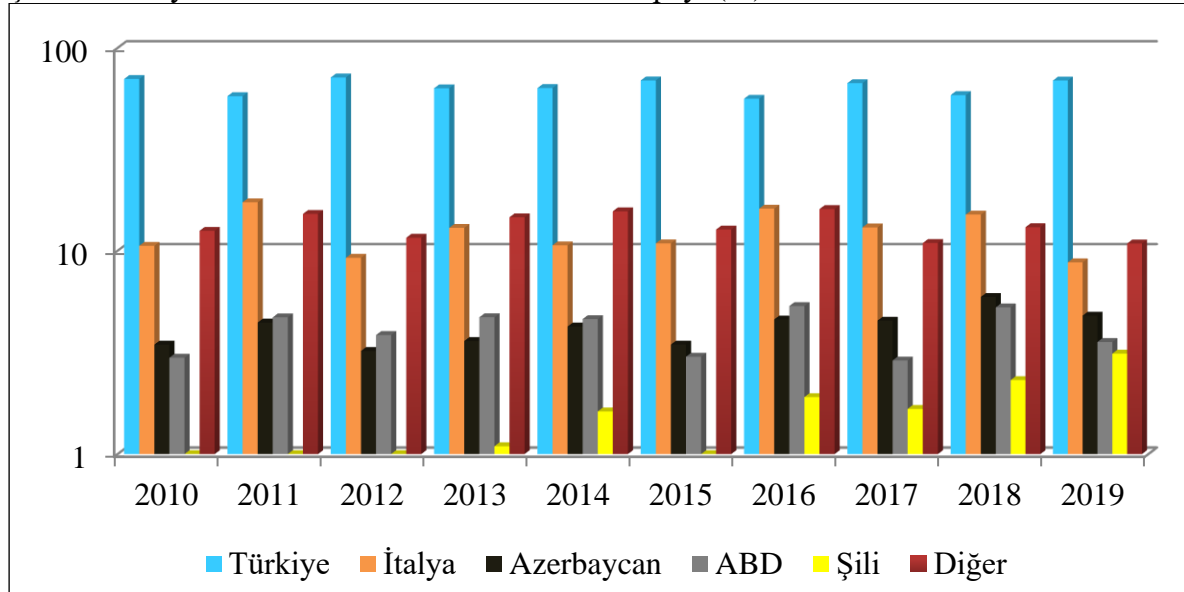
Azerbaycan, %4'ünü ABD ve %3'lük kısmını da Şili gerçekleştirmektedir. Son beş yılın üretim ortalamalarına bakıldığında ise; Türkiye'nin 606 bin ton, İtalya'nın 117 bin ton, Azerbaycan'ın 44 bin ton, ABD'nin 37 bin ton, ve Şili'nin de 19 bin ton üretime sahip olduğu görülmektedir. Türkiye en yüksek fındık üretimine 2008 yılında 801 bin ton ile ulaşırken, İtalya 2018 yılında 133 bin ton, Azerbaycan 2019 yılında 54 bin ton, ABD 2018 yılında 46 bin ton ve Şili ise 2019 yılında 35 bin ton ile ulaşmıştır (Tablo 3).

Tablo 3. Dünya fındık üretimi (bin ton)

Yıllar	Türkiye	İtalya	Azerbaycan	ABD	Şili	Dünya
2008	801	112	28	29	16	1.068
2010	600	90	29	25	2	855
2011	430	129	33	35	5	745
2012	660	85	30	36	6	924
2013	549	113	31	41	10	870
2014	450	75	30	33	12	711
2015	646	102	32	28	9	936
2016	420	121	34	40	14	749
2017	675	131	46	29	17	1.008
2018	515	133	52	46	20	881
2019	776	99	54	40	35	1.125

Kaynak: FAO, 2021

Şekil 3. Dünya fındık üretim miktarında ülkelerin payı (%)

Kaynak: Tablo 3

2.2. Dünyada Fındık Dış Ticareti

Dünyada fındık ithalatı 2020 yılında 258 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Dünya fındık ithalatında İtalya 69 bin ton ile ilk sırada yer alırken, Almanya yine 69 bin ton ile ikinci, Fransa ise 23 bin ton ile üçüncü sıradadır. Dünya fındık ithalatının %27'sini Almanya ve yine %27 ile İtalya gerçekleştirmektedir. Fransa dünya fındık ithalatının %9'unu, Kanada %6'sını ve Çin %4'ünü karşılamaktadır (Tablo 4).

Tablo 4. Dünya fındık ithalatı (bin ton)

Ülkeler	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
İtalya	37	32	44	47	47	48	46	52	64	69
Almanya	65	56	68	60	66	64	68	67	69	69
Fransa	20	20	21	21	20	22	24	29	24	23
Kanada	11	14	12	13	13	13	0	0	13	15
Çin	2	1	1	1	1	3	4	8	20	11
İsviçre	10	9	10	10	9	9	10	10	9	9
Hollanda	4	4	2	6	5	5	8	8	9	7
İspanya	5	6	7	5	4	4	4	5	6	6
Polonya	2	2	2	2	2	3	4	14	6	5
ABD	4	5	6	4	3	3	3	6	6	4
Mısır	3	3	166	0	4	3	0	4	2	4
Diğer	86	90	92	75	63	57	63	72	72	36
Dünya	249	242	431	244	237	234	234	275	300	258

Kaynak: UN Comtrade, 2021

Dünyada fındık ihracatı 2020 yılında 258 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Dünya fındık ihracatında Türkiye 157 bin ton ile ilk sırada yer alırken, İtalya 26 bin ton ile ikinci, ABD ise 22 bin ton ile üçüncü sıradadır. Türkiye dünya fındık ihracatının %61'ini gerçekleştirerek dünyada lider konumda yer almaktadır. İtalya dünya fındık ihracatının %10'unu, ABD %9'unu ve Azerbaycan %7'sini gerçekleştirmektedir (Tablo 5).

Dünyada fındık üreticisi ülke konumunda olmayıp, ihracatçı durumundaki ülkelerin birçoğu, Türkiye'den ithal ettikleri fındığı işledikten sonra yeniden ihraç eden ülkelerdir. Bu ülkelerin de önemli bir kısmı AB ülkeleri olup, fındığı şekerleme ve çikolata endüstrisinde kullanılmaktadır.

Tablo 5. Dünya fındık ihracatı (bin ton)

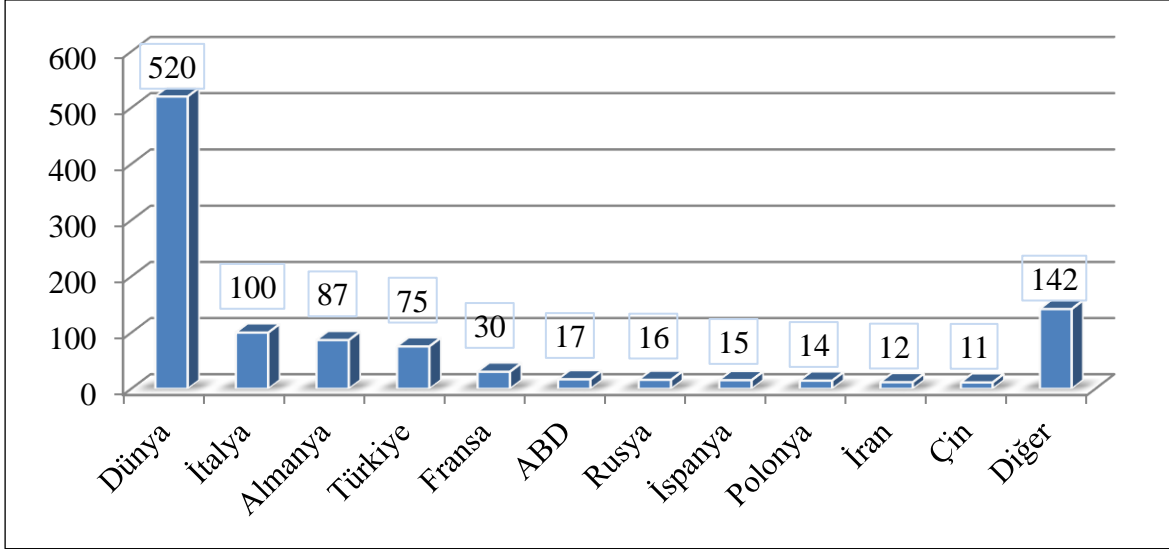
Ülkeler	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Türkiye	147	163	164	148	143	134	160	162	194	157
İtalya	15	15	18	19	19	25	29	30	26	26
ABD	19	33	29	36	40	23	25	19	23	22
Azerbaycan	13	10	10	12	12	15	21	19	23	19
Hollanda	4	3	3	4	4	4	7	7	8	7
Almanya	5	5	5	6	5	6	5	5	6	6
İspanya	3	3	3	3	2	2	2	2	4	4
Hong kong	18	20	11	5	2	3	3	2	4	3
Çekya	1	1	2	2	2	2	2	1	2	2
Polonya	0	0	0	1	0	2	1	0	2	2
Diğer	35	31	51	41	35	45	33	34	33	10
Dünya	261	285	296	276	264	260	286	281	324	258

Kaynak: UN Comtrade, 2020

2.3. Dünyada Fındık Tüketimi

Dünya fındık tüketimi 2019 yılında 521 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Fındık tüketimi ülkeler bazında ele alındığında; İtalya %21'lik payla ilk sırada iken, Almanya %18 ile ikinci, dünya fındık üretiminde lider konumda olan Türkiye'nin toplam fındık tüketimi ise %14'lük payla üçüncü sıradadır.

Şekil 4. Dünya fındık tüketimi (bin ton, 2020)

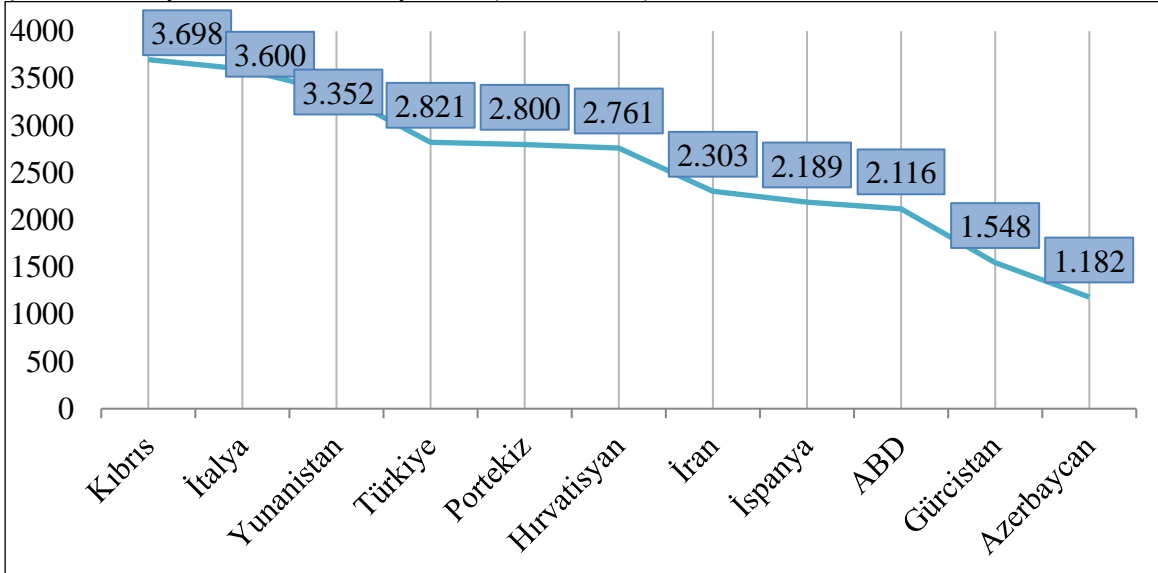

Kaynak: www.nutfruit.org

2.4. Dünyada Fındık Fiyatları

Fındık fiyatları, üretici fiyatları bazında incelendiğinde; 2019 yılında, 1.182 \$/ton ve 1.548 \$/ton ile en düşük fiyatların sırasıyla Azerbaycan'da ve Gürcistan'da olduğu, en yüksek fiyatların ise 3.698 \$/ton ve 3.600 \$/ton ile sırasıyla Kıbrıs ve İtalya'da olduğu anlaşılmaktadır. Dünyanın en büyük fındık üreticisi olan Türkiye'nin ise aynı yıla ait üretici fiyatları 2.821 \$/ton olup, dördüncü sıradadır.

Şekil 5. Dünya fındık üretici fiyatları (\$/ton, 2021)

Kaynak: www.fao.org

3. TÜRKİYE'DE DURUM

3.1. Türkiye'de Fındık Üretim Alanı ve Fındık Üretimi

Türkiye'de yetişen en önemli sert kabuklu meyveler; fındık, Antep fıstığı, ceviz ve bademdir. Sert kabuklu meyvelerde 2019/2020 piyasa döneminde en yüksek yeterlilik derecesi %563,9 oranı ile fındıkta gerçekleşmiştir. Diğer ürünlerin yeterlilik derecesi ise; %116,6 ile Antep fıstığı, %78,7 ile badem ve %72,7 ile ceviz olmuştur (TÜİK, 2021).

Türkiye'de 2020 yılında fındık üretim alanı 7,3 milyon da iken, fındık üretim miktarı ise 665 bin tondur. Üretim alanı 2010 yılında 6.7 milyon da iken, üretim 600 bin tondur. 2010/2020 dönemi göz önünde bulundurulduğunda; üretim alanında %10'luk bir artış söz konusu iken, üretim miktarında %11'lik bir artış meydana gelmiştir (Tablo 6).

Türkiye'de 2020 yılında 665 bin olarak gerçekleşen fındık üretiminin, TÜİK Bitkisel Üretim 1.Tahminine göre 2021 yılında bir önceki yıla göre %5,3 oranında artarak 700 bin ton olacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 6. Türkiye'de fındık üretim alanı ve üretim miktarı

Yıllar	Üretim alanı (bin da)	Üretim (bin ton)
2010	6.679	600
2011	6.970	430
2012	7.014	660
2013	7.021	549
2014	7.011	412
2015	7.026	646
2016	7.054	420
2017	7.067	675
2018	7.284	515
2019	7.344	776
2020	7.345	665

Kaynak: TÜİK, 2021

Türkiye'de fındık üretiminde Ordu 197 bin ton ilk sırada yer alırken, Samsun 1248 bin ton ile ikinci, Sakarya ise 91 bin ton ile üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye'de fındık üretimi açısından en önemli bölge; Ordu, Samsun, Düzce, Giresun, Trabzon, Zonguldak, Kastamonu ve Bartın olmak üzere üretimde önde gelen on ilin sekizinin bulunduğu Karadeniz Bölgesidir. Türkiye'de fındık üretiminin %82'si bu sekiz il tarafından karşılanmaktadır (Tablo 7).

Tablo 7. İller bazında fındık üretim alanı ve üretim miktarı (2020)

İller	Üretim alanı (bin da)	Üretim (bin ton)
Ordu	2.272	197
Samsun	1.166	124
Sakarya	751	91
Giresun	1.178	84
Düzce	632	57
Trabzon	656	40
Zonguldak	259	23
Kocaeli	83	14
Kastamonu	83	10
Bartın	62	6
Diğer	215	18
Toplam	7.345	665

Kaynak: TÜİK, 2021

Türkiye’de işletmelerin ortalama büyüklüğü 14 dekar iken, en elverişli şartlarda normal bir ailenin fındık tarımı ile geçimini sağlayabilmesi için en az 22 dekarlık bir fındık bahçesine sahip olması gerekmektedir. Bunun dışında; iklim şartlarının bazı yıllarda olumsuzluklar yaşanması (don ve kuraklık gibi), çeşit seçimi, sıraya dikim ve sulama gibi gerekli kültürel işlemlerin yeterince doğru yapılmaması ve fındık bitkisinde görülen periyodisite gibi etkenler verimdeki dalgalanmayı artırmaktadır (ZMO, 2020).

3.2. Türkiye’nin Fındık Dış Ticareti

Türkiye 2019/2020 döneminde 731 bin ton fındık ihracatı gerçekleştirmiştir. Türkiye ihracatın %78’ini AB ülkelerine yapmıştır. Türkiye’nin bu sezonda gerçekleştirdiği fındık ithalatı ise 9,5 bin ton olup, bu ithalatın da %71’i AB ülkelerinden yapılmıştır (Tablo 8). Covid-19 pandemisi süresince pandemiden kaynaklı bazı lojistik sıkıntılar yaşansa da fındık ihracatının geçen yılın aynı dönemine göre artış göstermiş olması ve 2019/2020 döneminde ihracatta miktar bazında rekor kırılması oldukça önemlidir.

Türkiye’nin 2020 yılında kabuksuz fındık ihracatının ilk sırasında 48 bin ton ile İtalya yer alırken, ikinci sırasında 26 bin ton ile Almanya ve üçüncü sırasında ise 12 bin ton ile Fransa yer almaktadır. Kabuklu fındık ihracatında 103 ton ile Irak ilk sırada yer alırken, Lübnan 47 ton ile ikinci ve Mısır 46 ton ile üçüncü sırada yer almaktadır (Tablo 9).

Türkiye’nin 2020 yılı fındık ihracatı 157 bin ton’dur. Türkiye’nin 2020 fındık ihracatı bir önceki yıla göre değerlendirildiğinde %19 oranında bir düşüş yaşanmıştır. Türkiye’nin 2021 (5 ay ort.) yılı fındık ihracatı ise 73 bin ton olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 8. Fındık ihracatı ve ithalatı (ton)

Piyasa yılı	İthalat	İthalat-AB 27-28	İhracat	İhracat-AB 27-28
2019/20	9.510	6.746	730.572	569.376
2018/19	14.8420	10.937	594.796	454.443
2017/18	14.848	10.873	628.545	469.160
2016/17	10.861	6.582	519.332	398.895
2015/16	9.710	7.720	534.274	417.303
2014/15	7.187	5.788	492.871	395.514
2013/14	6.053	4.327	567.290	428.954
2012/13	8.697	6.349	649.211	491.972
2011/12	3.210	2.368	411.785	297.168
2010/11	3.799	3.138	482.604	353.888
2009/10	3.033	2.617	392.274	286.082

Kaynak: TÜİK, 2021

Tablo 9. Ülkelere göre fındık ihracatı (ton) (2020)

Kabuksuz fındık		Kabuklu fındık	
İtalya	48.355	Irak	103
Almanya	25.854	Lübnan	47
Fransa	12.016	Mısır	46
İsviçre	7.999	Ürdün	41
Kanada	7.731	KKTC	30

Kaynak: TÜİK, 2021

Türkiye fındık üretiminde, üretim alanında ve ihracatında dünyada ilk sırada gelmektedir. Bu konumuyla birlikte ülkeye önemli bir döviz girdisi sağlamaktadır. Ayrıca sahip olduğu

bu avantajlı konumuyla da dünya fındık fiyatlarında söz sahibidir. Ancak sahip olduğu dünya fındık sektöründeki hâkimiyetinin sürdürülebilirliğinin sağlanması için ürün verimliliğinin artırılması gerekmektedir. Önümüzdeki kısa süreç içerisinde fındık verimliliği yüksek ülkelerin üretim alanlarını artırmasıyla beraber Türkiye'nin dünya sektöründeki üstünlüğünü sektöre uğratabilecek gelişmeler yaşanabilir.

3.3. Türkiye'nin Fındık Tüketimi

TÜİK verilerine göre 2019/2020 döneminde Türkiye'nin toplam fındık tüketimi 132 bin ton olup, kişi başına tüketim ise 1,6 kg'dır. Son on yıllık dönem değerlendirildiğinde, ortalama toplam tüketim 102 bin ton, ortalama kişi başına tüketim ise 1,3 kg'dır.

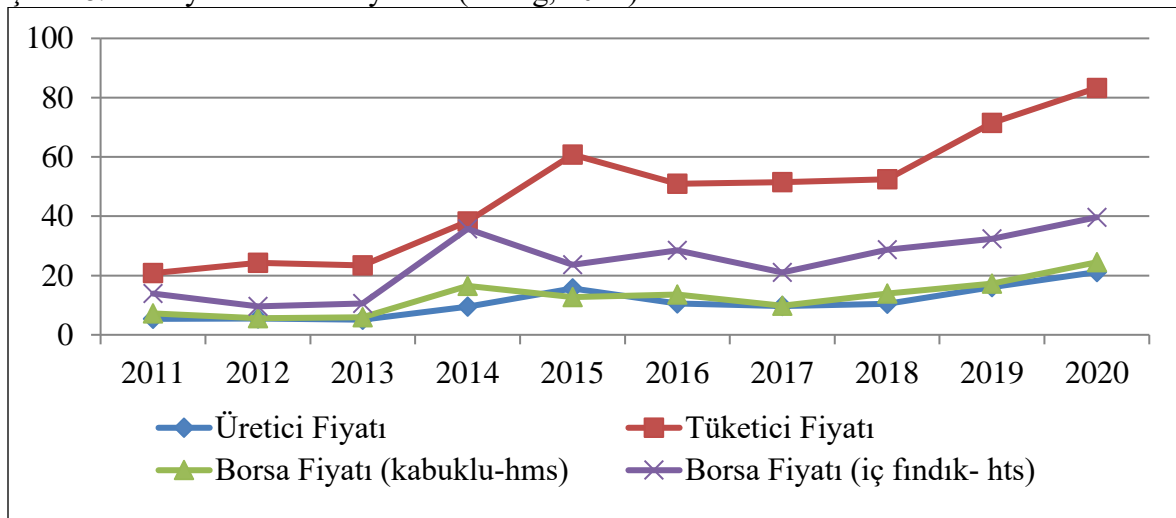
3.4. Türkiye'de Fındık Fiyatları

Üretici fiyatlarında 2011/2020 yılları arasında fındıktaki artış %292'dir. Son iki yıllık dönem ele alındığında fındık üretici fiyatlarında %32'lik bir artış gerçekleşmiştir. Tüketici fiyatlarında 2011/2020 yılları arasında iç fındıktaki artış %300'dür. Son iki yıllık süreç ele alındığında ise iç fındık tüketici fiyatlarında %17'lik bir artış gerçekleşmiştir. Borsa fiyatlarında kabuklu tombul fındık ve 13/15 mm iç fındık fiyatları değerlendirilmiştir. Kabuklu fındık fiyatları hazır müstahsil satış (HMS) fiyatları, iç fındık fiyatları ise hazır tacir satış (HTS) fiyatlarıdır. Borsa fiyatlarında 2011/2020 yılları arasında kabuklu fındıkta %240'luk, iç fındıkta ise %185'lik bir artış gerçekleşmiştir. Son iki yıllık dönem ele alındığında kabuklu fındıkta %42'lik, iç fındıkta ise %23'lük bir artış gerçekleşmiştir.

Fındıkta üretici ve tüketici fiyatları 2021 (5 ay ort.) yılı değerlendirildiğinde; ortalama üretici fiyatı 21 TL, ortalama tüketici fiyatı ise 90 TL'dir.

TMO, fındık fiyatlarında görülen sert düşüşler sonrası 2017 yılı itibarıyla müdahale alımlarına başlamıştır. Kabuklu fındık alım fiyatları 2020 yılında; Giresun kalite kabuklu tombul fındık 22,50 TL/kg, Levante kalite kabuklu tombul fındık fiyatı ise 22,0 TL/kg olarak belirlenmiştir.

Şekil 6. Türkiye'de fındık fiyatları (TL/kg, 2021)

Kaynak: TÜİK, Giresun Ticaret Borsası

3.5. Türkiye’de Destekler

Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Fiskobirlik) 1938 yılında kurulmuş olup, kuruluşundan 1964 yılına kadar kendi adına fındık alımı yapıp değerlendirmiştir. Fındık devlet tarafından ilk kez 1964 yılında desteklenmiş ve taban fiyatı uygulanmıştır. Fiskobirlik ve bağlı kooperatifler tarafından 1964-1994 yılları arasında hazine adına alım gerçekleştirilmiş ve fındık 1994 yılında destekleme kapsamından çıkarılmıştır. Ancak 1994-2000 döneminde Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu’ndan (DFİF) kredi kullanılarak fındık alımı gerçekleştirilmiştir. Fiskobirlik 2002 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile Hazine adına fındık alımı yapmış olup, 2003-2006 yılları arasında ise kendi adına alım yapmıştır. TMO’da 2006-2009 yılları arasında fındık alımını gerçekleştirmiştir. Desteklemeler, 2009-2014 dönemlerinde Telafi Edici Ödeme şeklinde yürütülmüş olup, 2009 yılından itibaren ise Alan Bazlı Destekleme şeklinde devam etmektedir.

30/01/2013 tarih 28544 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2013/4245 sayılı “Fındık Üreticilerine Alan Bazlı Gelir Desteği ve Alternatif Ürüne Geçen Üreticilere Telafi Edici Ödeme Yapılmasına Dair Karar” ile, 22/11/2001 tarihli ve 2001/3267 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Fındık Alanlarının Tespitine Dair Karar da belirlenen ve ruhsat verilen sahalarda fındık yetiştiriciliği yapan fındık üretici belgesine sahip, kamu kurum ve kuruluşları hariç gerçek ve tüzel kişilere;

2012 yılı ürünü için 150 TL/da, 2013 yılı ürünü için 160 TL/da ve 2014 yılı ürünü için 170 TL/da alan bazlı gelir desteği, Fındık Alanlarının Tespitine Dair Kararın 1 inci maddesinde belirtilen il ve ilçelerdeki, birinci sınıf, ikinci sınıf ve %6’dan daha az eğimli üçüncü sınıf tarım arazilerinde ruhsatsız fındık bahçelerini sökerek alternatif ürüne geçen kamu kurum ve kuruluşları hariç gerçek ve tüzel kişilere;

2012 – 2014 yılları arasında 2012 yılı için başvurulara, ilk yıl için 300 TL/da, ikinci ve üçüncü yıllarda ise her bir yıl için 150 TL/da olmak üzere üç yılda toplam 600 TL/da, 2013 yılı için başvurulara, ilk yıl için 300 TL/da, ikinci yıl için 150 TL/da olmak üzere iki yılda toplam 450 TL/da, 2014 yılı için başvurulara 300 TL/da, ödeme yapılması hususları da karara bağlanmıştır.

2020 yılında fındıkta alan bazlı destek olarak 170 TL/da destek verilmektedir. Aynı zamanda diğer ürünlerde de verilmekte olan mazot desteği (17 TL/da) ve gübre desteği (8 TL/da) olmak üzere toplamda 25 TL/da destek verilmektedir.

4. GENEL DEĞERLENDİRME

Türkiye’de 2020 yılında fındık üretimi bir önceki yıla göre %14 oranında azalarak 665 bin olarak gerçekleşmiştir. TÜİK Bitkisel Üretim 1.Tahminine göre 2021 yılında Fındık üretiminin %5,3 oranında artarak 700 bin ton olacağı beklenmektedir.

Fındıkta kısmı periyodisite görülmesinden ötürü 2019 yılında rekor üretimden sonra 2020 yılı yok yılı olarak geçirilmiştir. Hava sıcaklıklarının mevsim normallerinin üzerinde gitmesi, yağışların mevsim normallerinin altında seyretmiş olması ve bazı bölgelerde yaşanan don endişelendirse de fındıkta 2021 yılının var yılı olmasından ötürü üretimin artması beklenmektedir.

Covid-19 pandemisi süresince dünyanın en büyük fındık ihracatçısı konumundaki Türkiye’nin fındık ihracatı diğer sektörlerin de belirli bir süre yaşadığı lojistik sıkıntılardan kısa bir süre etkilenmiş olmakla birlikte, 2019/2020 döneminde fındık ihracatında rekor kırılması oldukça önemlidir. Genel itibarıyla değerlendirildiğinde, pandemi süresince alınan tedbirlerle beraber fındıkta çok olumsuz bir durumun yaşanmadığı söylenebilir.

Fındık ihracatında yaşanan rekor dönemden sonra yeni dönemde eylül ayından itibaren ihracatta düşüş görülmektedir. Fındık ihracatında 2019/2020 dönemi ile 2020/2021 dönemleri aynı aylar itibarıyla açıklanan veriler üzerinden kıyaslandığında yeni dönemde ihracatta %31’lik bir düşüş söz konusudur. İhracattaki bu düşüşü; iç piyasada yaşanan arz dalgalanmalarıyla beraber alıcıların alternatif pazarlara yönelmesi, rakip ülkelerdeki yüksek rekolte artışı, ikame durumundaki ürünlerde yüksek üretim artışı ve fiyat uygunluğu, dövizdeki ani dalgalanmalar ve öngörülemeyen pandemi endişesi gibi birçok faktörün etkilediği düşünülmektedir.

Doğu Karadeniz’den Batı Karadeniz’e doğru geniş bir yelpazede fındık üretimi gerçekleştirilmektedir. Ancak bu genişleme sadece fındık yetiştiriciliği için uygun eğimli arazilerde gerçekleşmemiş, daha kârlı ve yılda birden fazla ürün alınabilecek verimli arazilerde de fındık dikimi gerçekleştirilmiştir. Bu durum verimli arazilerin etkin kullanılamaması problemini ortaya çıkarmıştır. Bu sorunun çözümüne yönelik alternatif ürün desteği getirilmiştir. Özellikle Doğu Karadeniz Bölgesinde arazi yapısı, toprak yapısı gibi etkenlerden dolayı alternatif ürünler olarak sunulan ürünler fındık kadar üreticileri cezbetmemektedir. Fındık, bakım yönünden ve pazarlama açısından diğer ürünlere göre üreticilere daha cazip gelmektedir.

Fındık fiyatlarının serbest piyasa koşullarında oluşması istenmiş, birlik veya kamu kuruluşlarınca müdahale edilmesinin önüne geçilmiştir. Ancak bugün bakıldığında sektöre birkaç firmanın piyasaya ciddi oranda hâkim olduğu görülmektedir. Piyasadaki etkin firmalar hasat sonrası fındık alım fiyatları açıklayarak fındık alımı gerçekleştirmektedir. Küçük işletmeler olarak tabir edilen birkaç dönüm araziye sahip işletmeler, hasat sonrası ürünlerini muhafaza edecek depo koşulları olmadığı için ve fiyatlarında nasıl şekilleneceği öngörülemediğinden firmaların açıkladığı fiyat üzerinden ürünlerini elden çıkarmak durumunda kalmaktadırlar. Kamu tarafından yetkili kuruluş olan TMO 2017 yılından itibaren alım fiyatı açıklamakta, ancak açıklanan süreç içerisinde oluşan boşluktan firmalar ve aracılar çoktan yararlanmış olmaktadır. Bu firmalar üreticiden aldıkları fındığı piyasanın koşullarına göre işleyerek veya piyasaya arz ederek piyasada etkin rol oynamaktadır. Ancak

2019 yılından itibaren T.C. Cumhurbaşkanı tarafından açıklanan hasat öncesi fındık müdahale alım fiyatları ile bu tarz sorunların önüne geçilmiştir.

Türkiye'nin fındık veriminde yıllara göre önemli dalgalanmalar görülmektedir. Verimdeki bu dalgalanma, fındık bitkisinde görülen periyodisiten kaynaklanmaktadır. Ancak verimi; iklim şartları, gerekli bakım işlemlerinin ya hiç ya da yeterince yapılmaması gibi faktörler etkilemekle birlikte, verim ile ilgili en önemli sorun, üretimin de yoğun olduğu Doğu Karadeniz Bölgesinde fındık bahçelerinin önemli bir kısmının 50-100 yıllık olması, dolayısıyla ekonomik ömrünü tamamlamasıdır. Fındık bahçelerinin yenilenmesi gerekmektedir. Bahçeler yenilenirken de küresel ısınmanın etkisi (sıcaklık, yağış rejimi, v.s. gibi iklim değişiklikleri) göz önünde bulundurularak, uzun yıllar fındıktan yüksek verim alma amacıyla fındık bahçelerinin hangi rakımlarda oluşturulması gerektiği iyi planlanmalıdır. Bir diğer husus bahçeler yenilenirken ormanlık alanların tahribine yönelik hassasiyet gösterilerek yenilenmelidir. Ayrıca verim de ciddi kayıplara sebep olan hastalık (bakteriyel yanıklık, külleme, dal kanseri, kök çürüklükleri) ve zararlıların (fındık kurdu, fındık kozalak akarı, yeşil kokarca ve son zamanlarda kahverengi kokarca) iklim değişikliğinin de etkisiyle birlikte nasıl bir seyir izleyeceği ve ne gibi önlemler alınması gerektiği, üzerinde durulması gereken önemli konulardır. Hem bahçelerin yenilenmesinin tespit ve planlanması hem de hastalık ve zararlılarla mücadele konusu; üniversiteler, araştırma enstitüleri, tarım ve orman il müdürlüklerinin koordinasyonunda yapılması gerekmektedir.

Avrupa Birliği; İtalya, İspanya, Yunanistan, Fransa ve Portekiz gibi üye ülkelerde sert kabuklu meyve üreticilerine yaptığı destekler ile fındık üretimini artırmaya çalışmaktadır. Ayrıca Almanya izlediği politikalarla Arjantin, Azerbaycan, Gürcistan gibi ülkelerde fındık üretimine sağladığı mali desteklerle teşvik etmekte olup, Türkiye'nin bu piyasadaki üstünlüğünü kırmaya çalışmaktadır. Türkiye bir yandan verimi arttırmaya yönelik çözüm odaklı uygulamaları amaçlaması gerekirken, bir yandan da farklı pazarlama stratejileri geliştirmek durumundadır. Özellikle Çin, Hindistan gibi uzak doğu ülkelerine yönelik Türk Fındığı markası adı altında fuar ve etkinliklerle tanıtımına yönelik icraatlar olmalı, mevcut girişimler sıklaştırılmalı ve desteklenmelidir. Farklı pazarlama kanalları yaratılarak hem ihracatı arttırmaya yönelik hem de alternatif pazar alanları oluşturulabilir.

EK TABLOLAR

Ek Tablo 1. Yıllar itibarıyla illere göre fındık üretim miktarı

İller	Üretim miktarı - Ton									
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ordu	99.881	145.353	178.357	84.874	200.938	93.030	213.572	180.397	217.226	197.230
Samsun	52.087	88.392	69.392	73.544	90.857	67.855	96.240	66.363	137.841	123.555
Sakarya	74.537	118.057	64.540	94.895	82.708	77.279	88.840	78.300	102.123	91.397
Giresun	67.603	101.532	81.342	31.567	105.023	37.591	93.339	46.395	84.766	84.167
Düzce	45.098	81.278	48.295	69.503	69.344	54.493	74.350	52.686	85.688	57.330
Trabzon	33.410	58.767	44.537	31.065	39.126	28.978	41.594	34.271	53.946	40.315
Zonguldak	20.365	25.890	19.105	30.148	22.572	28.428	30.932	18.533	45.025	23.113
Kocaeli	10.649	10.524	8.531	7.323	7.530	7.033	11.898	12.509	13.395	14.113
Kastamonu	4.488	4.993	5.102	4.231	5.213	5.769	6.210	6.226	7.918	9.658
Bartın	3.683	7.016	5.684	6.688	6.765	7.153	5.972	3.072	6.046	5.868
İstanbul	840	1.088	1.073	985	993	830	791	2.622	4.942	4.322
Artvin	9.416	9.414	14.420	9.346	6.314	5.022	4.149	5.789	5.297	3.744
Tokat	2.001	2.013	2.918	506	3.511	1.921	1.869	2.342	2.627	3.293
Sinop	1.092	1.024	1.112	1.078	1.175	1.080	1.118	808	2.125	1.463
Rize	2.174	1.633	1.377	1.122	1.303	881	1.331	1.710	2.910	1.404
Bolu	299	299	290	364	366	228	225	1.108	1.333	1.245
Gümüşhane	758	903	876	878	723	483	500	697	861	1231
Bitlis	291	250	549	380	110	523	488	318	581	652
Bursa	580	765	746	721	662	692	684	289	561	590
Balıkesir	104	136	128	132	130	118	110	70	93	72
Isparta	107	107	104	106	52	49	50	44	43	44
Kahramanmaraş	272	270	259	267	267	254	361	212	282	41
Denizli	11	17	18	34	45	45	46	32	43	39
Amasya	6	6	6	8	21	6	30	19	45	36
Bilecik	44	44	42	45	43	27	27	14	24	23

Ek Tablo 1. Yıllar itibarıyla illere göre fındık üretim miktarı (devam)

İller	Üretim miktarı - Ton									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Çanakkale	52	60	67	70	79	106	109	70	156	15
Kırklareli	38	58	45	32	30	29	13	5	5	15
Yalova	34	36	12	9	20	14	10	5	9	10
Osmaniye	-	-	-	-	-	-	53	35	86	4
Sivas	11	11	11	17	17	16	22	13	16	2
Kütahya	7	4	4	2	2	4	7	5	8	2
Aydın	-	-	-	-	-	2	2	2	2	2
Uşak	-	-	-	-	-	0	0	1	2	2
Antalya	40	50	48	50	50	48	49	32	8	1
Hatay	19	7	7	7	7	7	4	3	3	1
Tekirdağ	-	-	-	-	-	-	-	0	0	1
Afyonkarahisar	3	3	3	3	4	6	5	3	10	0
Adana	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0
Muğla	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0

Kaynak: TÜİK, 2021

Ek Tablo 2. Yıllar itibarıyla illere göre fındık üretim alanı

İller	Toplu meyveliklerin alanı - Dekar									
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ordu	2.270.539	2.271.185	2.271.830	2.271.828	2.271.830	2.270.923	2.270.923	2.271.076	2.273.114	2.272.188
Giresun	1.176.390	1.217.734	1.177.290	1.171.369	1.171.112	1.170.872	1.171.020	1.171.903	1.177.780	1.178.010
Samsun	883.410	883.410	895.936	895.936	906.229	936.087	936.182	1.145.240	1.164.384	1.165.739
Sakarya	690.846	690.820	721.747	721.734	725.981	727.976	730.838	734.424	743.486	750.992
Trabzon	642.832	645.441	654.852	654.317	653.498	655.525	655.524	655.074	655.353	655.972
Düzce	626.750	627.063	627.063	626.850	626.850	626.850	631.440	631.640	631.650	632.200
Zonguldak	234.176	234.176	235.914	235.914	235.929	236.185	238.342	239.946	257.695	259.058
Kastamonu	75.245	74.632	74.729	74.709	74.709	82.268	83.823	83.881	82.440	82.583
Kocaeli	84.346	84.357	80.158	79.657	80.617	79.813	79.808	79.801	2.273.114	82.500

Ek Tablo 2. Yıllar itibarıyla illere göre fındık üretim alanı (devam)

İller	Toplu meyveliklerin alanı - Dekar									
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Artvin	113.223	113.223	88.495	86.648	86.648	86.943	88.051	88.069	89.790	82.110
Bartın	41.017	41.017	60.000	60.000	60.000	59.375	59.375	61.815	1.177.780	62.430
Tokat	26.330	26.330	27.520	27.520	28.020	28.120	28.220	28.220	1.164.384	29.020
İstanbul	21.617	21.617	21.861	21.856	21.861	21.861	21.867	21.867	655.353	21.867
Rize	35.582	35.582	36.097	36.068	36.068	25.389	24.389	23.389	743.486	18.375
Sinop	16.650	16.650	16.764	16.764	17.014	17.014	17.209	17.209	631.650	17.224
Bolu	10.876	10.876	10.888	10.888	10.888	12.016	12.330	12.840	257.695	13.805
Gümüşhane	8.246	8.246	8.371	8.220	8.020	8.000	8.100	8.100	89.790	8.050
Bitlis	2.600	2.600	4.000	4.000	4.000	2.500	2.500	2.500	81.797	5.450
Bursa	6.980	7.160	6.139	5.386	5.114	4.842	4.759	4.794	82.440	4.815
Kahramanmaraş	605	605	609	600	600	600	600	622	62.005	1.322
Çanakkale	361	361	361	360	360	377	377	380	28.220	397
Amasya	0	0	0	0	50	55	250	250	21.867	391
Balıkesir	349	349	342	320	326	314	302	306	23.689	301
Kırklareli	270	270	166	166	156	156	62	57	5.000	100
Bilecik	154	154	143	143	143	98	98	98	17.214	93
Yalova	40	40	9	9	108	108	72	72	13.579	80
Isparta	92	92	79	77	74	65	62	58	8.100	70
Kütahya	30	30	30	30	30	40	43	42	4.886	53
Sivas	29	29	29	29	29	29	29	29	622	29
Osmaniye	-	-	-	-	-	-	25	25	25	25
Uşak	-	-	-	-	-	20	20	25	25	25
Antalya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	21
Denizli	28	18	15	15	15	15	15	15	97	15
Burdur	-	-	-	-	-	-	-	6	57	13
Aydın	-	-	-	-	-	15	15	15	12	12
Tekirdağ	-	-	-	-	-	-	-	9	9	12
Afyonkarahisar	0	0	0	0	0	0	0	11	11	11

Kaynak: TÜİK, 2021

Ek Tablo 3. Yıllar itibarıyla illere göre fındık verimi

İller	Verim - kg/meyve veren ağaç									
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Denizli	5	10	10	12	15	15	15	10	12	11
Tekirdağ	-	-	-	-	-	-	-	-	0	10
Balıkesir	9	11	10	10	9	8	7	5	6	5
Isparta	10	10	10	11	5	5	5	5	5	5
Bilecik	6	6	6	6	6	5	5	3	5	4
Kocaeli	2	2	4	4	4	4	3	4	4	4
Amasya	4	4	4	5	7	2	2	1	4	3
Uşak	-	-	-	-	-	0	0	2	4	3
İstanbul	1	1	1	1	1	1	1	2	3	3
Bursa	3	3	3	3	3	3	3	1	3	3
Yalova	8	8	4	4	4	3	3	1	3	3
Gümüşhane	2	2	2	2	2	1	1	2	2	3
Tokat	2	2	3	1	4	2	1	2	2	3
Kahramanmaraş	12	13	15	11	11	11	15	9	12	2
Hatay	12	12	12	12	12	12	8	5	5	2
Düzce	1	3	2	2	2	2	2	2	3	2
Sakarya	2	3	2	3	2	2	2	2	3	2
Rize	2	1	1	1	1	1	1	2	3	2
Samsun	1	2	2	2	2	2	2	1	3	2
Sinop	2	1	2	2	1	1	1	1	3	2
Aydın	-	-	-	-	-	4	3	2	2	2
Kırklareli	4	5	5	3	3	3	3	2	2	2
Artvin	12	12	5	3	2	2	2	2	2	2
Bolu	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2
Kastamonu	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2
Bartın	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2
Osmaniye	-	-	-	-	-	-	59	39	30	1
Çanakkale	4	5	5	6	7	9	9	6	13	1
Sivas	7	7	7	10	10	9	13	8	9	1

Ek Tablo 3. Yıllar itibarıyla illere göre fındık verimi (devam)

İller	Verim - kg/meyve veren ağaç									
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Kütahya	2	3	3	1	1	2	3	2	3	1
Zonguldak	1	2	1	2	1	2	2	1	3	1
Ordu	1	1	1	1	2	1	2	1	2	1
Trabzon	1	2	2	1	1	1	1	1	2	1
Bitlis	2	2	15	10	10	10	9	6	1	1
Giresun	1	2	1	1	2	1	2	1	1	1
Afyonkarahisar	15	14	14	12	16	15	10	6	13	0
Antalya	20	20	19	20	20	19	20	13	5	0
Adana	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0
Muğla	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0

Kaynak: TÜİK, 2021

Ek Tablo 4. Türkiye'nin ülkelere göre fındık (kabuksuz) ihracatı (ton)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019	2020
İtalya	47.739	50.217	46.033	78.481	48.355
Almanya	15.331	23.034	27.293	27.730	25.854
Fransa	15.625	15.910	11.465	15.308	12.016
İsviçre	8.084	8.968	8.634	7.569	7.999
Kanada	10.651	10.918	8.583	7.677	7.731
Polonya	7.421	8.402	6.505	9.253	7.694
Mısır	1.728	1.717	3.043	2.988	4.522
Brezilya	1.864	2.593	3.839	3.871	3.822
ABD	2.282	3.901	5.653	4.483	3.635
Mersin Serbest Bölgesi	193	198	171	135	3.537
Hollanda	2.161	3.510	3.661	3.397	3.342
Rusya Federasyonu	1.174	1.435	3.169	2.439	3.233
Avustralya	2.671	2.799	2.889	3.169	3.206
İspanya	1.063	1.976	2.933	3.225	2.897
Meksika	1.782	1.836	1.761	2.045	2.895
Çin	1.575	2.806	2.158	2.814	2.461
Tunus	749	804	904	1.300	1.623
Birleşik Krallık	1.118	1.272	1.492	1.341	1.607
Yunanistan	902	1.226	1.451	1.476	1.391
Avusturya	991	1.082	716	952	1.283
Belçika	1.011	2.266	1.778	1.090	1.191
İsrail	899	1.287	1.361	1.182	1.027
Sırbistan	257	625	640	740	803
Ukrayna	401	336	487	658	616
Libya	74	587	865	961	570
Cezayir	81	35	161	337	545
Ürdün	314	491	687	251	504
BAE	309	409	416	1.079	467
Lübnan	608	539	621	513	446
İsveç	251	338	388	492	441
Suudi Arabistan	797	723	596	810	426
Japonya	416	429	470	539	399
Danimarka	225	515	474	374	386
Norveç	497	543	516	470	354
Çekya	105	958	853	561	270
Bosna-Hersek	75	130	181	218	263
Hırvatistan	262	135	384	459	243
Kuzey Makedonya	97	178	213	227	202
Bulgaristan	17	65	111	146	180
Litvanya	0	208	416	192	150
Macaristan	104	89	102	142	140
Fas	5	9	65	72	139
Arjantin	80	179	189	130	138
Portekiz	22	99	136	99	112

Ek Tablo 4. Türkiye'nin ülkelere göre fındık (kabuksuz) ihracatı (ton) (devam)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019	2020
Slovenya	69	108	74	43	84
Malezya	165	139	146	115	79
Suriye	60	216	264	372	71
Romanya	40	33	52	38	69
Ege Serbest Bölgesi	12	5	1	34	63
Yeni Zelanda	95	79	50	45	62
Ekvator	120	144	168	96	48
Güney Afrika Cumhuriyeti	219	96	61	40	47
Peru	4	8	0	14	45
Letonya	0	90	111	38	42
Kuveyt	27	33	34	45	41
Finlandiya	20	50	37	36	36
Kolombiya	16	26	31	21	30
Tayvan	64	38	26	20	29
Tayland	0	15	51	19	28
Karadağ	25	6	19	20	27
Belarus	0	79	100	44	27
Katar	7	15	27	29	27
Endonezya	14	27	17	14	24
Trinidad ve Tobago	14	12	14	19	22
Irak	584	1.780	328	92	21
İrlanda	38	26	39	0	20
Kuzey Kıbrıs Türk Cum.	16	15	23	22	17
Slovakya	0	24	185	108	14
Kazakistan	0	4	0	1	11
Vietnam	1	1	2	0	10
İran	56	45	52	0	10
Uruguay	12	11	10	4	9
Malta	0	3	3	16	9
Türkmenistan	6	10	9	11	9
Kosova	2	2	4	4	4
Singapur	23	8	6	6	2
Bahreyn	2	5	0	5	2
Hindistan	1	0	0	0	2
Moldova	13	1	1	1	2
Moğolistan	0	3	1	3	1
Hong Kong	14	1	2	3	1
Arnavutluk	0	0	0	0	1
Azerbaycan	0	0	0	0	0
Umman	-	-	-	-	0
Pakistan	-	-	-	-	0
Gabon	-	-	-	-	0
Venezuela	-	-	-	-	0

Kaynak: TÜİK, 2021

KAYNAKLAR

Anonim 2015a. www.wikipedia.org

Anonim 2015b. <http://www.romerlabs.com/tr/industries/dried-fruits-nuts-oils/>

FAO, 2021. www.Faostat.fao.org

GTB, 2017. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, 2016 Yılı Fındık Raporu.

INC, 2021. <https://www.nutfruit.org/>

Hüsnüoğlu, N. 2018. Türkiye'de Fındık Üretim Miktarı ve Fiyat İlişkisi: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı. Social Sciences Research Journal, Volume 7, Issue 4, 24-41 (December 2018), ISSN: 2147-5237.

Özer, E.A., Güven., A, 2008. Sert Kabuklu Meyvelerin Sağlık üzerine Etkileri 10. Gıda Kongresi; 21-23 Mayıs. Erzurum.

Öztürk, D., Arıcı, Y.K. 2017. Fındık İşletmelerinin Üretim ve Pazarlama Sorunlarının Analizi: Samsun İli Örneği. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 7(1):31-34, ISSN:1309-9302.

Kayalak, S., Özçelik, A. 2012. Türkiye'de ve Dünyada Fındık Politikaları. Tarım Ekonomi Dergisi, 18(2): 43-53.

TMO, 2017. 2016 Yılı Fındık Sektör Raporu.

TÜİK, 2021. www.tuik.gov.tr

UN COMTRADE, 2021. <https://comtrade.un.org/data/>

ZMO, 2020. 2018 Fındık Raporu.

https://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=30070&tipi=38&sube=0